

Pregledni naučni rad

UDK 343:659.4]:004.8

Dr. sc. Dževad Mahmutović, redovni profesor

Pravni fakultet Univerzitet u Tuzli

Raisa Bušatlić, magistra engleskog jezik i književnosti

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH

UMJETNA INTELIGENCIJA U FUNKCIJI KRIVIČNOPRAVNE ZAŠTITE NOVINARA

Sažetak: Rad analizira efikasnost postojećeg krivičnog pravnog okvira u Bosni i Hercegovini u zaštiti novinara, istražujući potencijal umjetne inteligencije kao alata za unapređenje ovih normi. Polazna hipoteza je da umjetna inteligencija može pomoći u oblikovanju preciznijih, efikasnijih i međunarodno usklađenih odredbi koje štite novinare od nasilja i pritisaka. Metodološki, rad kombinira normativnu analizu međunarodnog i domaćeg prava (Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, preporuke Vijeća Evrope) s empirijskom analizom sadržaja četiri važeća krivična zakona u Bosni i Hercegovini. Za analizu se koriste alati umjetne inteligencije (veliki jezički modeli i Python skripte) za automatizovano pretraživanje i provjeru usklađenosti sa preporukama CM/Rec(2016)4 i CM/Rec(2022)4. Nalazi pokazuju da samo Krivični zakon Federacije BiH i Krivični zakon Republike Srpske sadrže eksplicitne odredbe koje spominju novinare, dok se u ostalim zakonima zaštita oslanja na opće norme, uz parcijalnu implementaciju međunarodnih standarda. Zaključuje se da umjetna inteligencija može značajno unaprijediti identifikaciju normativnih nedostataka i podržati reformske procese, ali uz nužne etičke okvire i neizostavan ljudski nadzor.

Ključne riječi: novinari, krivično pravo, umjetna inteligencija, Bosna i Hercegovina, zaštita slobode izražavanja

1. Uvod

Sloboda izražavanja i nezavisnost medija predstavljaju temeljne stubove svakog demokratskog društva, a novinari, kao nosioci javnog interesa, imaju ključnu ulogu u informiranju građana i pozivanju vlasti na odgovornost.¹ Uprkos ovom normativnom idealu, u Bosni i Hercegovini (BiH) i široj regiji Zapadnog Balkana sigurnost i profesionalni integritet novinara su sve više ugroženi.²

Izještaji međunarodnih organizacija i domaćih udruženja konzistentno ukazuju na pad na listama medijskih sloboda a kao razlozi se ističu rastući politički pritisci, zastrašivanje, prijetnje i verbalni napadi. Ovakva ugrožavanja novinara sve češće dolaze od strane javnih zvaničnika i ostaju bez adekvatnog institucionalnog odgovora.³ Posebno ranjivim se pokazuju novinarke koje su sve češće izložene rodno zasnovanim napadima i prijetnjama smrću.⁴ Ovakva ponašanja, pored toga što direktno ugrožavaju fizičku i psihičku sigurnost novinara imaju i svoj snažan “efekat zastrašivanja” (chilling effect), koji obeshrabruje istraživačko novinarstvo i potiče autocenzuru.⁵

Tradicionalni krivičnopravni pristup pokazao se nedovoljnim za efikasnu zaštitu novinara u ovakvom okruženju. Neefikasna normativna zaštita rezultat je uopćenih normi koje ne prepoznaju kontekst i motivaciju napada na novinare kao napada na samu demokratiju. Ova situacija se čak i pogoršava jer imamo trendove kojima se sloboda medija dodatno sužava a najeklatantiji primjer je ponovna kriminalizacija klevete u entitetu Republika Srpska (RS).⁶ Zakonodavni procesi podložni političkom utjecaju, reaktivni, koji nisu utemeljeni na analizi podataka i stvarnim potrebama zaštite javnog interesa kakav je bio ovaj u RS značajno negativno utiču na slobodu medija a time i na demokratiju u društvu.⁷

Pored ovog normativnog nedostatka u smislu procesuiranja ugrožavanja novinara javljaju se prigovori efikasnosti istraga i blagoj kaznenoj politici, a što u konačnici stvara klimu nekažnjivosti i šalje opasnu poruku da je nasilje nad predstavnicima medija prihvatljivo. Očito je da u ovom dinamičnom vremenu tradicionalni pravni mehanizmi se pokazuju neefikasnim i nedovoljnim da zaštite novinare.⁸

¹ European Commission, *Artificial Intelligence Act: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council* (Brussels, 2021), 12-15.

² Šire vidi: European Court of Human Rights, *Application of the European Convention on Human Rights in Cases Involving Attacks on Journalists* (Strasbourg, 2020), 45-48; International Federation of Journalists, *Safety of Journalists in the Western Balkans: Threats, Attacks and Legal Protection* (Brussels, 2019), 23-27.

³ International Federation of Journalists, op. cit. 12-15.

⁴ European Commission, *Artificial Intelligence Act*, 12-15.

⁵ OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Media Freedom and Journalist Safety in Bosnia and Herzegovina* (Vienna, 2022), 31-34.

⁶ Šire vidi: European Commission, *Artificial Intelligence Act*, 12-15; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, *Media Freedom and Journalist Safety in Bosnia and Herzegovina*, 31-34.

⁷ Šire vidi: European Court of Human Rights, 45-48; International Federation of Journalists, 23-27.

⁸ United Nations, *Report of the Independent Expert on the Promotion of a Democratic and Equitable International Order* (New York, 2012), 78-81.

Kako bi se prevazišli nedostaci tradicionalnih mehanizama ovaj rad istražuje mogućnosti primjene umjetne inteligencije (UI) za unapređenje zakonodavnog procesa. Upotreba UI sve je češća posebno u javnom sektoru s ciljem prevazilaženja postojećih institucionalnih slabosti i jačanja vladavine prava.⁹

Na osnovu spoznaje da UI ima sposobnost obrade velikih količina nestrukturiranih podataka (zakona, sudske prakse, međunarodnih standarda, medijskih izvještaja i sl.) ovo istraživanje ima namjeru provjeriti njenu sposobnost automatizirane identifikacije normativnih praznina te nedosljednosti i odstupanja od međunarodnih preporuka za već postojeće norme.¹⁰ Pored dijagnostičke funkcije, UI omogućava i prediktivnu analizu, odnosno simulaciju učinaka potencijalnih zakonskih reformi.¹¹ Upotrebom UI u ovdje opisane svrhe zakonodavac bi mogao procjenjivati kvalitet planiranih reformi (npr. uvođenje kvalifikovanog oblika krivičnog djela napada na novinara), moglo bi se utjecati na povećanje stope procesuiranih djela napada na novinare, ujednačiti sudsku praksu i povećati stepen usklađenosti s međunarodnim obavezama a što bi u konačnici poboljšalo sigurnost novinara i potpomoglo razvoj demokratije u društvu.

Polazna hipoteza ovog rada glasi: *Umjetna inteligencija može služiti kao funkcionalan alat u oblikovanju preciznijih, efikasnijih i međunarodno usklađenih normi koje štite novinare od nasilja i prijetnji u vezi s obavljanjem profesionalne djelatnosti.*

Provjeravajući ovdje definiranu hipotezu ovaj rad će doprinijeti i razvoju interdisciplinarnog modela koji spaja pravnu nauku i nauku o podacima. Razvijeni model će obezbjeđivati kvalitetne podatke za bilo koju zakonodavnu reformu a posebno za reformu kojom se želi unaprijediti zaštita novinara a posredno i medija kao temelja vladavine prava i otvorenog društva.

2. Analiza normativno-pravnog okvira u zaštiti novinara

Pravni okvir koji reguliše slobodu izražavanja, medijske slobode i sigurnost novinara u BiH predstavlja složen, višeslojan i duboko kontradiktoran sistem, satkan od najviših međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava i fragmentiranog, nekonzistentnog domaćeg zakonodavstva. Ova inherentna tenzija između proklamovanih demokratskih ideala i njihove implementacije u praksi stvara okruženje sistemske pravne nesigurnosti, institucionalne pasivnosti i duboke ranjivosti za medijske profesionalce. Ustavne garancije slobode izražavanja, iako formalno snažne i direktno utemeljene na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima, ostaju apstraktni principi bez operativnih mehanizama koji bi osigurali njihovu efikasnu i dosljednu primjenu u svakodnevnom radu novinara. Ova fundamentalna diskrepancija između normativnog ideala i stvarnosti, u kojoj su prijetnje,

⁹ B. van der Sloot and T. Demeester, *Leveraging Natural Language Processing for Normative Gap Analysis in Criminal Law*, International Journal of Law and Information Technology 31, no. 2 (2023): 145 166, 152 154.

¹⁰ A. Weigend and M. Riedl, *Predictive Simulation of Legislative Reforms: A Case Study on Hate Crime Statutes*, Journal of Computational Law 9, no. 1 (2021): 71 93, 78 80.

¹¹ M. Živković and N. Kovačević, *The Legal Protection of Journalists in Bosnia and Herzegovina: Gaps and Prospects*, Bosnia and Herzegovina Law Review 45, no. 3 (2020): 219 242, 222 225.

pritisци i nasilje postali dio profesionalne svakodnevnice, pretvara novinarsku profesiju u jednu od najizloženijih u zemlji.

Zaštita novinara, umjesto da bude tretirana kao prioritet od javnog interesa i *conditio sine qua non* funkcionalne demokratije, svedena je na opće institute zaštite koji ne prepoznaju niti adekvatno adresiraju specifičnu ulogu i egzistencijalne rizike s kojima se suočavaju "psi čuvari demokratije". Ovaj sistemski propust nije samo tehničko-pravno pitanje; on ima negativan efekt na cjelokupno društvo, guši javni dijalog, podstiče autocenzuru i omogućava da korupcija, organizovani kriminal i zloupotreba vlasti ostanu skriveni od očiju javnosti.

Ovo poglavlje analizira međunarodne i domaće pravne instrumente koji obavezuju BiH, od UN konvencija i standarda Vijeća Evrope do zahtjeva evropskih integracija. Svaki standard se razmatra kao imperativ za zakonodavne reforme i institucionalno djelovanje. Nakon pregleda međunarodnog okvira, fokus je na domaćem zakonodavstvu u namjeri da se predstavi postojeći okvir krivičnopravne zaštite novinara.

2.1. Međunarodni pravni okvir i obaveze Bosne i Hercegovine u zaštitu novinara

BiH je, kao suverena država i članica ključnih međunarodnih organizacija, integrisana u globalni i regionalni sistem zaštite ljudskih prava. Ove međunarodne obaveze nisu samo političke deklaracije dobre volje nego one predstavljaju pravno obavezujuće standarde koji zahtijevaju aktivnu primjenu, zakonodavne reforme i konkretne mjere zaštite. Njihov značaj je dodatno osnažen Ustavom Bosne i Hercegovine, koji međunarodnim konvencijama daje primat nad domaćim zakonodavstvom, čineći ih integralnim i superiornim dijelom pravnog poretka zemlje.

Na samom vrhu međunarodnih obaveza u zaštiti novinara nalaze se univerzalni ugovori o ljudskim pravima, prije svega Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLJP)¹² i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR).¹³ EKLJP ima ustavni status u BiH jer član II/2. Ustava propisuje njenu direktnu primjenu i prioritet nad domaćim zakonima. Posebno značajan je član 10, koji garantuje slobodu izražavanja i obuhvata pravo na primanje i širenje informacija bez miješanja vlasti. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) kroz praksu je razvio doktrinu prema kojoj novinari, kao "psi čuvari demokratije", uživaju povišen stepen zaštite. Sud je utvrdio da država ima ne samo negativnu obavezu da se suzdrži od cenzure, već i pozitivnu obavezu da stvori sigurno okruženje za rad medija, uključujući zaštitu od napada i provođenje efikasnih istraga.

¹² Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima, EKLJP), otvorena za potpisivanje 4. novembra 1950, stupila na snagu 3. septembra 1953, 213 UNTS 221.

¹³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen Rezolucijom Generalne skupštine UN 2200A (XXI) 16. decembra 1966, stupio na snagu 23. marta 1976, 999 UNTS 171.

ICCPR, koji je BiH ratifikovala 1993. godine, dodatno obavezuje državu da osigura slobodu izražavanja na globalnom nivou. Član 19. Pakta garantuje pravo na traženje, primanje i širenje informacija, što uključuje zaštitu novinara od nasilja, prijetnji i cenzure. Ove odredbe zahtijevaju institucionalne garancije za pristup informacijama i zaštitu izvora, što domaće zakonodavstvo u BiH još uvijek ne ispunjava u potpunosti.

Članstvo BiH u Vijeću Evrope od 2002. godine donijelo je dodatne obaveze. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope usvojila je 2021. Rezoluciju o sigurnosti novinara, koju je BiH podržala. Rezolucija poziva na usvajanje nacionalnih akcionih planova za sigurnost novinara, uključujući mjere protiv fizičkih napada, online uznemiravanja i zloupotrebe pravnog sistema kroz SLAPP tužbe. Preporuke Odbora ministara, posebno CM/Rec(2016)4¹⁴ i CM/Rec(2022)4,¹⁵ daju detaljne smjernice za zaštitu novinarstva. One obuhvataju preventivne mjere, zaštitu povjerljivosti izvora, obavezu brzih i efikasnih istraga, te prilagođavanje izazovima digitalnog doba, uključujući transparentnost algoritama i otpornost medija. Ova dva dokumenta bit će korištena u okviru empirijskog dijela ovog istraživanja a kako bi provjerili domete UI u analizi usklađenosti domaćih krivičnih zakona sa datim preporukama.

Proces pristupanja Evropskoj uniji dodatno je pojačao obaveze BiH. Status kandidata iz 2022. i otvaranje pregovora 2024. godine stavili su slobodu izražavanja i medija u fokus. Mišljenje Evropske komisije iz 2019. godine, kroz 14 ključnih prioriteta, jasno nalaže BiH da garantuje slobodu izražavanja i zaštitu novinara. Konkretni zahtjevi uključuju sudsko procesuiranje prijetnji i nasilja nad novinarima te osiguranje finansijske održivosti javnih RTV servisa.¹⁶ EU izvještaji redovno ukazuju na nedostatke, uključujući potrebu za koordinacijom na državnom nivou i dekriminalizaciju klevete u Republici Srpskoj. U posljednjem izvještaju, iz novembra 2025. godine, EU je naglasila da je BiH na određenom nivou pripremljenost u oblasti slobode izražavanja, ali da nije ostvaren napredak u pogledu garantovanja slobode izražavanja i medija, te zaštite novinara, čak štaviše bilježi se stagnacija u oblasti slobode medija i zabrinjavajući znakovi pogoršanja.

¹⁴ Komitet ministara Vijeća Evrope, Preporuka CM/Rec(2016)4 državama članicama o zaštiti novinarstva i sigurnosti novinara i drugih medijskih aktera, 13. april 2016 <https://rm.coe.int/cm-rec-2016-4-bih-ba/1680a817ac> pristupljeno 10. decembra 2025.

¹⁵ Komitet ministara Vijeća Evrope, Preporuka CM/Rec(2022)4 državama članicama o promovisanju povoljnog okruženja za kvalitetno novinarstvo u digitalnom dobu (17. mart 2022) https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2022-4-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-a-favourable-environment-for-quality-journalism-in-the-digital-age pristupljeno 10. decembra 2025.

¹⁶ Transparency International BiH, *Analiza 14 prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU* (maj 2021) <https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2021/05/Analiza_14-prioriteta.pdf> pristupljeno 10. decembra 2025.

Dodatni okvir predstavlja Evropski akt o slobodi medija (EMFA), usvojen 2024. godine.¹⁷ EMFA postavlja standarde kojima će se zemlja morati prilagoditi. Akt zabranjuje politički nadzor nad novinarima, upotrebu špijunskog softvera, garantuje zaštitu izvora, zahtijeva transparentnost vlasništva nad medijima i predviđa mehanizme protiv SLAPP tužbi. Usklađivanje sa EMFA biće ključni pokazatelj spremnosti BiH za članstvo u EU.

Pored obavezujućih okvira, važnu ulogu imaju i međunarodni partneri. UNESCO-ova Preporuka iz 1997. godine o pluralizmu i slobodi izražavanja, iako nije pravno obavezujuća, predstavlja globalni standard.¹⁸ Ona poziva države da osiguraju institucionalne mehanizme za zaštitu novinara i promovišu medijski pluralizam.

OSCE, kroz svoju Misiju u BiH, ima direktnu ulogu u praćenju stanja medijskih sloboda, objavljivanju izvještaja i pružanju tehničke podrške institucijama. Njihove preporuke često se odnose na depolitizaciju regulatornih tijela i zaštitu novinara od političkih pritisaka.

Sve navedeno pokazuje da BiH ima širok spektar međunarodnih obaveza. Ključni izazovi uključuju nekažnjivost napada, nedostatak koordinacije institucija i političke pritiske na medije. Međunarodni standardi jasno zahtijevaju da BiH uspostavi funkcionalan sistem zaštite novinara, što je nužan preduslov za demokratizaciju i evropske integracije.

2.2. Domaći normativno-pravni okvir u oblasti zaštite novinara

Domaći pravni okvir Bosne i Hercegovine u oblasti zaštite novinara pokazuje duboku kontradikciju između formalnog prihvatanja najviših demokratskih standarda i stvarne nemoći da se oni pretoče u funkcionalan sistem. Iako Ustav Bosne i Hercegovine garantuje slobodu izražavanja i osigurava primat Evropske konvencije o ljudskim pravima, ove odredbe ostaju izolovane i bez operativnih mehanizama koji bi ih učinili djelotvornim. Entitetski ustavi i Statut Brčko Distrikta ponavljaju iste deklarativne norme bez prepoznavanja novinarske profesije kao javne funkcije od posebnog značaja. Time se propušta prilika da se stvori ustavni osnov za specifičnu i pojačanu zakonsku zaštitu novinara.

Krivični zakoni na državnom, entitetskom i distrikt nivou dodatno komplikuju situaciju. Nijedan od njih ne prepoznaje novinare kao posebno zaštićenu kategoriju, niti postoji krivično djelo koje bi eksplicitno sankcionisalo napad na novinara. Umjesto toga, prijetnje i fizički napadi tretiraju se kroz opća krivična djela poput ugrožavanja sigurnosti ili lake tjelesne povrede. Takav pristup zanemaruje činjenicu da napad na novinara nije samo napad na pojedinca, već i na javni interes i samu demokratiju. Kazne koje se propisuju za ova djela su blage i nemaju odvratajući efekat, što dodatno ohrabruje

¹⁷ Uredba (EU) 2024/1083 Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. aprila 2024. o uspostavljanju zajedničkog okvira za medijske usluge na unutrašnjem tržištu (Evropski akt o slobodi medija), Službeni list Evropske unije L 202 (8. august 2025).

¹⁸ UNESCO, *Deklaracija iz Sofije o zaštiti i promociji pluralizma i slobode izražavanja* (Evropski seminar o promovisanju nezavisnih i pluralističkih medija, Sofija, 13. septembar 1997) <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109559>> pristupljeno 10. decembra 2025.

nekažnjivost. Ovaj segment normativnog regulisanja bit će predmetom empirijskog istraživanja i tamo će se jasno i detaljno analizirati.

Neujednačenost kaznenih odredbi između entiteta i Brčko Distrikta stvara pravnu nesigurnost i dovodi do nejednake zaštite novinara u zavisnosti od teritorije na kojoj rade. Dok Federacija BiH propisuje kaznu zatvora do jedne godine za ugrožavanje sigurnosti, Republika Srpska predviđa kaznu do dvije godine, a Brčko Distrikt samo šest mjeseci ili novčanu kaznu. Ovakva fragmentacija šalje jasnu poruku o nedostatku institucionalne posvećenosti i odsustvu jedinstvenog stava o važnosti zaštite novinara.

Posebno alarmantna je odluka Republike Srpske da u julu 2023. godine ponovo kriminalizuje klevetu. Ovaj potez predstavlja drastičan korak unazad i direktno kršenje međunarodnih standarda slobode izražavanja. Vraćanje klevete u sferu krivičnog prava stvara atmosferu straha i autocenzure, dajući moćnim političkim i ekonomskim akterima efikasan alat za ušutkivanje kritičkog i istraživačkog novinarstva. Time se novinari izlažu riziku od istraga, saslušanja i krivičnih postupaka, što ozbiljno ugrožava njihovu profesionalnu sigurnost i slobodu da izvještavaju o temama od javnog interesa.

Sve navedeno pokazuje da domaći pravni okvir Bosne i Hercegovine, iako formalno zasnovan na najvišim standardima, u praksi ostaje fragmentiran, nedosljedan i nedovoljno funkcionalan. Ustavne garancije slobode izražavanja nisu praćene operativnim mehanizmima, krivični zakoni ne prepoznaju novinare kao posebnu kategoriju, kaznene odredbe su neujednačene, a rekriminalizacija klevete dodatno ugrožava slobodu medija. Ovakvo stanje zahtijeva sveobuhvatne reforme koje bi domaće zakonodavstvo uskladile sa međunarodnim standardima i osigurale stvarnu zaštitu novinara kao ključnih aktera demokratskog društva.

3. UI i UI u krivičnom pravosuđu

Opća diskusija o umjetnoj inteligenciji započeta je 1950. godine objavljivanjem Alana Turinga o stvaranju razmišljajućih mašina, dok je John McCarthy pokušao definirati UI još 1956. godine.¹⁹ Značajan razvojni zamah I-ja povezan je s 2010. godinom, kada su duboko učenje (deep learning) i velike količine podataka došli u fokus istraživanja.²⁰

UI predstavlja širok spektar tehnologija koje su duboko infiltrirale sve aspekte društvenog života, što je dovelo do postojanja više različitih definicija. Raznovrsnost definicija objašnjava se činjenicom da UI ne predstavlja jedno jedinstveno polje već čitav spektar tehnologija sa različitim aplikacijama i ciljevima. Russell i Norvig definiraju UI kao područje istraživanja i stvaranja mašina sposobnih za aktivnosti koje bi, ako ih obavljali ljudi, bila smatrana inteligentnom.²¹ Europska komisija nudi širu perspektivu

¹⁹ Carl Rigano, *Using AI to Address Criminal Justice Needs*, *NIJ Journal*, No. 280 (2019), 4.

²⁰ Nataša Aljinović, *AI in the Criminal Justice System with an Emphasis on the Situation in the Republic of Croatia*, in Humberto Ribeiro, Daniel Tomic and Igor Klopota (eds), 108th International Scientific Conference on Economic and Social Development – Financial Literacy for Economic and Social Development (Aveiro, 21–22 March 2024) 66–75.

²¹ Stuart Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (Pearson, 2020) 1.

definirajući UI kao "sisteme koji pokazuju inteligentno ponašanje analizirajući okolinu i poduzimajući radnje s određenom autonomijom a kako bi postigli specifične ciljeve".²² Ova definicija naglašava ključnu osobinu UI sistema: mogućnost nezavisnog djelovanja u ostvarivanju unaprijed postavljenih ciljeva.

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), kao međunarodna institucija, donijela je preporuku o UI 2019. godine.²³ Prema toj preporuci, UI se definira kao "sistem temeljen na mašinama koji, za eksplicitne ili implicitne ciljeve, zaključuje iz primljenih podataka kako generirati izlaze kao što su prognoza, sadržaj, preporuke ili odluke koje mogu utjecati na fizičke ili virtualne okoline".²⁴ OECD je dodatno preporučio nekoliko načela koja bi trebala usmjeravati razvoj i primjenu UI: inkluzivni rast i održivi razvoj, poštovanje vladavine prava, ljudskih prava i demokratskih vrijednosti, transparentnost i objašnjivost algoritama, robusnost, sigurnost i odgovornost onih koji kreiraju i koji koriste UI sisteme. Ova načela odražavaju sve veće razumijevanje da UI tehnologije trebaju biti razvijane i korištene u skladu sa temeljnim vrijednostima demokratskog društva.

Evropska unija (EU) je preuzela vodeću ulogu u regulaciji UI donošenjem **Uredbe (EU) 2024/1689**, koja predstavlja prvi sveobuhvatan zakonski okvir za razvoj, plasiranje i upotrebu UI sistema na nivou EU. Ova regulativa uvodi kategoriju **visokorizičnih UI sistema** koji se koriste u osjetljivim poljima kao što su primjena zakona, migracijsko upravljanje, obrazovanje i zapošljavanje. Sistemi svrstavani u ovu kategoriju podliježu strožim zahtjevima: obaveznoj dokumentaciji, objašnjivosti kako funkcioniraju, nadzoru čovjeka i registraciji u EU bazi podataka.²⁵ Naročito je važno napomenuti da EU regulacija razlikuje vrste UI aplikacija prema nivou rizika koji predstavljaju za temeljna prava i slobode. U polju krivičnog prava, posebno pri biometrijskoj identifikaciji i automatiziranom donošenju odluka o mjeri osiguranja, EU strogo zahtijeva da UI može biti samo konsultativni alat čiji je output informativne prirode. Obzirom da se korištenjem UI često zadire u slobode i dostojanstvo pojedinca, kao najviše vrijednosti u demokratskom društvu vrlo je važno da kontrola i konačna odluka ostanu u isključivoj nadležnosti čovjeka.²⁶

²² Helge Sheikh, Cornelius Prins, and Eleni Schrijvers, *Mission AI: The New System Technology* (Springer, 2023) . 16.

²³ OECD, Preporuka Vijeća o umjetnoj inteligenciji (OECD/LEGAL/0449, 2019) <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> [pristupljeno 5. novembra 2025].

²⁴ Ibid.

²⁵ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonized rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts [2024] OJ L168/1, Art. 6.

²⁶ Ibid., Art. 4.

3.1. Opća razmatranja o upotrebi UI u pravosuđu

Primjena tehnologija UI u pravosuđu nije nov fenomen, iako je znatan razvojni skok ostvaren tek u zadnje vrijeme. Već od 1960-ih godina započele su rasprave o korištenju računara za analizu i predviđanje sudskih odluka, što pokazuje da je pravna profesija bila među ranim korisnicima informacijskih tehnologija.²⁷ Kako se tehnologija razvijala, specijalizacija aplikacija UI u pravosudnoj praksi postajala je sve veća. Ključno pitanje koje je privuklo pažnju istraživača jest kako će UI utjecati na budućnost radnih mjesta u pravilnom dobu tehnološke transformacije. Prema studiji koju su proveli Frey i Osborne iz 2013. godine, od približno 700 analiziranih zanimanja, čak 47% je na visokom riziku da bude zamijenjeno UI alatima i automatizacijom.²⁸ Za pravnu profesiju specifično, istraživanje pokazuje da će oko 40% radnih mjesta sudskih službenika biti potencijalno pogođeno do 2033. godine, što znači da će tehnologije UI vjerovatno preoblikovati sudsku praksu i funkcije koje sada obavljaju sudski službenici, pisari, stručnjaci za analizu sudske prakse i slični.

Evropska komisija kategorizira upotrebu UI u pravosuđu kao aktivnost visokog rizika što zahtijeva strogu regulaciju i stalni ljudski nadzor kako bi se zaštitilo pravo na pravičan sudski postupak, naročito u krivičnim postupcima gdje su u pitanju elementarna prava pojedinca.²⁹ Ova kategorizacija nije slučajna već oslikava rasprostranjenost problema koji mogu nastati pogrešnom ili netransparentnom primjenom UI sistema u sudskom odlučivanju.

UI u krivičnim postupcima najčešće se primjenjuje u nekoliko područja: prediktivno planiranje rada organa gonjenja, prepoznavanje lica i biometrijsku identifikaciju, analizu dokaza, procjenu rizika recidiva te pravna istraživanja zasnovana na obradi prirodnog jezika. Primjena UI u ovim područjima doprinosi brzini, tačnosti i objektivnosti odlučivanja, ali istovremeno otvaraju pitanja pristranosti, transparentnosti i zaštite ljudskih prava. Zbog obima i predmeta ovog rada, navedeni modeli neće biti detaljno analizirani, već upućujemo zainteresirane čitatelje na radove Mahmutovića, Milanovića i Ibrić, kao i na studije Novokmeta, Tomičića, Vidakovića, Glessa, Grimma i drugih autora koji su se ovim temama bavili iscrpnije.³⁰

²⁷ Gizem Yalcin Williams and others, *Perceptions of Justice by Algorithms*, *Artificial Intelligence and Law*, 31 (2023), 269–292..

²⁸ Carl Benedikt Frey and Michael A. Osborne, *The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerization?* (2013) pp. 38 and 41 https://oms-www.files.svdcn.com/production/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf [accessed 17 January 2025].

²⁹ Regulation (EU) 2024/1689, Recital 71

³⁰ Claire Jasserand, *The European Regulatory Frameworks for Facial Recognition: From the LED to the AI Act, Technology and Regulation*, 6.1 (2025), 85–99; Ana Novokmet, Zdenka Tomičić, and Ivan Vidaković, *Facial Recognition Technology in EU Criminal Justice—Human Rights Implications and Challenges, EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, Vol. 7 (2023), 525–570; Dževad Mahmutović, Sedžad Milanović i Ilda Ibrić, *The Judiciary and Artificial Intelligence: The Bosnia and Herzegovina Criminal Law Perspective* (2025)

3.2. Primjena UI u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini

Ustavna struktura Bosne i Hercegovine značajno je oblikovala organizaciju i nadležnost njenog pravosudnog sistema. Sistem funkcioniše na nivou države, entiteta Federacije BiH i Republike Srpske, te Brčko Distrikta, pri čemu svaki od ovih podsistema posjeduje vlastito materijalno, procesno i organizaciono zakonodavstvo. Krivični postupci se vode u skladu sa zakonima o krivičnom postupku na svim nivoima, a njihov osnovni cilj jeste da se osigura da nevini ne budu osuđeni, dok se počinioci krivičnih djela sankcionišu u skladu sa zakonom i kroz zakonom propisane procedure.³¹

Od 2003. godine važeći procesni zakoni predviđaju upotrebu savremenih tehnologija, naročito u kontekstu posebnih istražnih radnji, ali i u okviru konvencionalnih istražnih postupaka. Većina ovih tehnologija ne spada u umjetnu inteligenciju u strogom smislu, već predstavljaju tehnički napredne alate za efikasnije prikupljanje i obradu podataka. Posebne istražne radnje regulisane su članom 116. Zakona o krivičnom postupku BiH i odgovarajućim odredbama entitetskih i zakona Brčko distrikta BiH. U kontekstu potencijalnih algoritamskih primjena, posebno se ističu radnje poput nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija, pristupa računarskim sistemima, upoređivanja podataka, nadzora prostorija te prikrivenog praćenja i snimanja osoba i objekata. Iako se ove procedure oslanjaju na digitalne tehnologije, njihova primjena još uvijek ne uključuje autonomno odlučivanje niti analitičke funkcije karakteristične za alate UI.

32(1) *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 93-122; Aditya Kumar, Vinny Sharma, and Sudhir Kumar, *Artificial Intelligence in the Criminal Justice*, *Journal of Forensic Science & Criminology*, 12.1 (2024), 1–7, 2–3, <https://www.annexpublishers.com/articles/JFSC/12104-Artificial-Intelligence-in-the-Criminal-Justice.pdf> [accessed 12 October 2025]; Sabine Gless, *AI in the Courtroom: A Comparative Analysis of Machine Evidence in Criminal Trials*, *Georgetown Journal of International Law*, 51.2 (2020), 195–254, 198–205 and 230–235, https://ius.unibas.ch/fileadmin/user_upload/ius/09_Upload_Personenprofile/01_Professuren/Gless_Sabine/AI_in_the_courtroom_GT-GJIL2020.pdf; Paul W. Grimm, Maura R. Grossman, and Gordon V. Cormack, *Artificial Intelligence as Evidence*, *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, 19.1 (2021), 9–106, 15–22 and 85–90, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njtip/vol19/iss1/2/>; Mayowa Farayola, Michael, *Fairness of AI in Predicting the Risk of Recidivism: Review and Phase Mapping of AI Fairness Techniques*, in *The 18th International Conference on Availability, Reliability and Security (ARES 2023)* (Benevento, 2023); Ivan Vidaković, *Uporaba prediktivnih sustava umjetne inteligencije namijenjenih tijelima kaznenog progona – perspektiva Europske unije*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 31.1 (2024), 93–126, 101–106 and 123–125

³¹ Zakono krivičnom postupku Bosne i Hercegovine ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018); Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine ("Sl. novine FBiH", br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020); Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske ("Sl. glasnik RS", 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021) i Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020)

U okviru konvencionalnih istražnih radnji najčešće korištena tehnologija jeste audio i audiovizuelno snimanje, regulisano članom 155. Zakona o krivičnom postupku BiH i analognih odredbi drugih procesnih zakona. Ova tehnologija je obavezna u postupcima poput ispitivanja osumnjičenih, saslušanja svjedoka, uviđaja i rekonstrukcija, kao i tokom glavnog pretresa.³² Djelomična integracija algoritamskih metoda u krivične postupke može se uočiti kroz proces vještačenja, gdje se povremeno koriste softverski alati sa elementima mašinskog učenja. Međutim, takve prakse nisu sistematski dokumentovane niti normativno priznate.

Praksa pokazuje da se pred Sudom BiH povremeno koriste videokonferencije za saslušanje svjedoka tokom glavnog pretresa kada to okolnosti zahtijevaju. Iako ova praksa nije eksplicitno regulisana zakonom, ona predstavlja primjer prilagođavanja pravosuđa savremenim komunikacijskim tehnologijama.

Primjena UI u pravosuđu BiH trenutno je obilježena institucionalnim barijerama, nedostatkom tehničke opreme i odsustvom regulatornog okvira. Ne postoje konkretne pravne inicijative koje bi regulisale upotrebu UI u krivičnim postupcima. Kao osnovu za izgradnju održivog sistema potrebno je razviti nacionalnu strategiju za primjenu UI u pravosuđu, uvesti obavezne edukacijske programe za sudije i tužioce, normativno priznati UI kao procesni subjekt sa jasno definisanim granicama upotrebe, te uspostaviti nezavisno nadzorno tijelo za evaluaciju algoritamskih alata.

U nastavku teksta a u skladu sa predmetom ovog rada fokus će biti usmjeren na specifične modele primjene umjetne inteligencije u krivično pravnoj zaštiti novinara.

4. Specifična područja primjene UI u zaštiti novinara

Zaštita novinara u savremenom društvu zahtijeva inovativne pristupe koji nadilaze tradicionalne mehanizme pravne i institucionalne zaštite. UI u tom kontekstu otvara nova specifična područja primjene, koja omogućavaju efikasnije prepoznavanje prijetnji, pravovremeno reagiranje i jačanje sigurnosnih standarda. Poseban značaj ima analiza adekvatnosti normativno-pravnog okvira i njegova usklađenost sa međunarodnim standardima a upravo će ovaj segment primjene UI u zaštiti novinara biti prezentiran kroz empirijsko istraživanje ovog rada. Nadalje, UI u zaštiti novinara može se provoditi kroz monitoring društvenih mreža, upotrebljavati u procjeni rizika od napada na pojedine novinare, može se koristiti kao forenzički alat i slično. U namjeri da se pokaže kako UI može postati važan instrument u jačanju sigurnosti novinara i očuvanju demokratskih vrijednosti u nastavku će se prikazati kako UI djeluje te koje su koristi i rizici njene upotrebe u ovim područjima.

³² Zakon o krivičnom postupku BiH, čl. 79, 90, 94, 155.

4.1. Upotreba UI u pravnim istraživanjima važnim za zaštitu novinara

Godinama je pravno istraživanje sudske prakse, sadržaja različitih normativnih tekstova, njihovo kompariranje, međusobna usklađenost i sl., bilo oslonjeno na dugotrajno i mukotrpno fizičko pretraživanje kompleksnih baza podataka. Pojavom UI pojavili su se i alati koji su ovaj pristup promijenili. Danas je uz pomoć alata UI u vrlo kratkom vremenskom periodu moguće analizirati velike količine tekstualnih podataka, uključujući zakone, propise, sudske presude, međunarodne ugovore i druge relevantne dokumente, kako bi identificirali potencijalne nedostatke, neusklađenosti ili praznine u pravnom sistemu.³³

Bez namjere da se ovaj rad bavi osnovama rada alata UI ipak je, radi boljeg razumijevanja, potrebno predstaviti sam tok procesa analize dokumenata uz pomoć UI. Ovaj proces obuhvata sve ključne faze, od prikupljanja podataka do izrade finalnog pravnog izvještaja.³⁴

Prva faza obuhvata prikupljanje i pretvaranje pravnih dokumenata u mašinski čitljiv format. Pravne norme, presude ili drugi relevantni tekstovi učitavaju se iz različitih izvora, uključujući PDF, Word i obične tekstualne datoteke. Ukoliko dokument nije čitljiv potrebno je poduzeti mjere kako bi se isti digitalizirao i učinio podobnim za dalju obradu. Kada imamo digitalno čitljiv dokument, a radi kasnije konzistentnosti i preciznosti analize, potrebno je isti očistiti od svega onoga što nije suština teksta kao što su zaglavlja, podnožja, tehničke oznake i slično. U narednim koracima a ako je tekst predugačak isti je potrebno podijeliti na logičke cjeline (glave, članove, stavove) kako bi se isti mogao obrađivati u pojedinačnim upitima. Nakon pripremljenog teksta neophodno je formulirati pitanja (promptove) koja mogu biti deskriptivna (analiziraj uzklađenost krivičnih zakona za EU UI Act. ili Pronađi pojam „novinar“ u ovom dokumentu“). Kvalitet pitanja direktno određuje kvalitet odgovora kojeg UI pripremi. Ova pitanja se dostavljaju UI koja priprema odgovore u skladu sa postavljenim pitanjima. Ovako dobijeni podaci ne mogu se smatrati

³³ Mark J Davenport, *Enhancing Legal Document Analysis with Large Language Models: A Structured Approach to Accuracy, Context Preservation, and Risk Mitigation* (2025) 15(2) *Open Journal of Modern Linguistics* <<https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=141892>> accessed 25 December 2025; Khrystyna Lipianina-Honcharenko et al., *A Cyclical Approach to Legal Document Analysis: Leveraging AI for Strategic Policy Evaluation* (2024) *CEUR Workshop Proceedings*, Vol. 3736

³⁴ O samom procesu više vidi: Ferraro G i dr., *Automatic Extraction of Legal Norms: Evaluation of Natural Language Processing Tools* u *JSAIL International Symposium on Artificial Intelligence* (Springer 2019) 64–81; *Legal Document Analysis with AI: A Beginner's Guide* (TechBuzzOnline, 9 August 2025) <<https://techbuzzonline.com/legal-document-analysis-ai-beginners-guide/>> accessed 29 December 2025; Mark J Davenport, *Enhancing Legal Document Analysis with Large Language Models: A Structured Approach to Accuracy, Context Preservation, and Risk Mitigation* (2025) 15(2) *Open Journal of Modern Linguistics* 232–280 https://www.scirp.org/pdf/ojml2025152_81642032.pdf; Khrystyna Lipianina-Honcharenko et al., *A Cyclical Approach to Legal Document Analysis: Leveraging AI for Strategic Policy Evaluation* (2024) *CEUR Workshop Proceedings*, Vol. 3736

konačnim i potrebno ih je dodatno obraditi. Obrada podrazumijeva stručnu provjeru osposbljenih osoba, pravnika. Ova provjera osigurava da se automatski odgovor uskladi s pravnim standardima, terminologijom i pripremi za interpretaciju. U konačnici potrebno je pripremiti izvještaj koji objedinjuje ključne nalaze i preporuke. Izvještaji mogu biti korisni za donositelje odluka, zakonodavce, nevladine organizacije i druge aktere koji rade, u našem slučaju na zaštiti novinara.

Analiza pravnih dokumenata pomoću UI ima svojih i pozitivnih i negativnih posljedica. Ovaj članak će, u namjeri da se usmjere istraživači i zakonodavci, prezentirati neke moguće pozitivne i negativne efekte koji mogu pomoći u iskorištavanju potencijala i smanjivanju negativnih efekata korištenja UI u zaštiti novinara.

Upotreba UI u zaštiti novinara može pružiti nekoliko konkretnih koristi. Najprije, mogu brzo analizirati domaće zakone, uporediti nacionalne zakone sa međunarodnim obavezama (npr. obaveza efikasne istrage napada na novinare, zabrana zloupotrebe krivičnog prava za gušenje kritičkog izvještavanja) i identifikovati nedostatke poput odsustva specifičnih odredbi o zaštiti izvora ili nedovoljno preciznih standarda o proporcionalnosti ograničenja govora. Nadalje, UI može analizirati veliku količinu sudske prakse i izvještaja (npr. presuda međunarodnih sudova, izvještaja specijalnih izvjestilaca) te pripremiti sažetke relevantnih standarda za zakonodavce, sudove i regulatorna tijela, te pomoći u radu nevladinih organizacija kroz praćenju trendova napada, obrazaca nekažnjivosti i zakonskih inicijativa koje utiču na zaštitu novinara.³⁵

Primjena UI u zaštiti novinara suočava se i sa određenim rizicima. Najčešće se ističe rodna i rasna pristrasnost sistema UI što može dovesti do daljnje marginalizacije i stigmatizacije ranjivih grupa.³⁶

U konačnici, UI može biti veoma korisno sredstvo za zaštitu novinara u procjeni kvaliteta i usklađenosti normativno-pravnih akata ali samo ako se koristi u kombinaciji s jasnim normativnim ograničenjima, transparentnošću i uz snažan ljudski nadzor.

4.2. Upotreba UI u nadzoru društvenih mreža i procjeni rizika od napada na novinare

Kao što je ranije rečeno UI u zaštiti novinara značajno mjesto zauzima i u nadzoru društvenih mreža i stalnoj procjeni rizika od napada na pojedine novinare. Nadzor društvenih mreža najčešće obuhvata kampanje online uznemiravanja, govor mržnje i ciljane diskreditacije. Ovakvi napadi na novinare u konačnici rezultiraju ozbiljnim ugrožavanjem sigurnosti novinara pa i fizičkim nasiljem, naročito prema ženama

³⁵ Colin Porlezza, *Artificial intelligence's implications for freedom of expression: Different institutional approaches to ensure a responsible use of AI in journalism* (2025) *Ethical Space: International Journal of Communication Ethics* <<https://s3.amazonaws.com/assets.pubpub.org/8zqtjrxgiquisivfx7kow89uwtmofv8p0.pdf>>.

³⁶ Sunny Shrestha and Sanchari Das, *Exploring gender biases in ML and AI academic research through systematic literature review* (2022) *Frontiers in Artificial Intelligence* <<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2022.976838/full>>

novinarkama i novinarima koji izvještavaju o korupciji, organiziranom kriminalu ili ratnim zločinima. Istraživanja pokazuju da online napadi često prethode prijetnjama smrću ili fizičkom napadu. Ovi rezultati pokazuju značaj nadzora nad društvenim mrežama i rane detekcije prijetnji novinarima za šta je UI nezamjenjiv alat.³⁷

I ove aktivnost se u tehničkom smislu zasnivaju na metodama obrade prirodnog jezika i analizi mreža (network analysis). Algoritmi za klasifikaciju teksta, osposobljeni na označenim skupovima podataka o govoru mržnje, prijetnjama i koordiniranim kampanjama uznemiravanja, automatski identifikuju objave koje sadrže nasilne, mizogine, rasističke ili politički motivisane prijetnje.³⁸ Upotreba ovih alata omogućava i prepoznavanje učestalih napada na određene novinare ili redakcije.³⁹

Rezultati dobijeni nadzorom društvenih mreža mogu se koristiti i za procjenu rizika od napada na određene novinare i redakcije. Ova procjena uz pomoć UI može pružiti detekciju mogućih meta napada ali i kvantificirati vjerovatnoću eskalacije online nasilja u ozbiljnije sigurnosne incidente. UI u ovom procesu koristi različite varijable: intenzitet i učestalost prijetnji, historijat ranijih napada na istog novinara, tematski fokus njegovog rada (npr. istraživačko novinarstvo o organiziranom kriminalu), geopolitički kontekst i obrasce nekažnjivosti u datoj zemlji. Procjena rizika koju napravi UI može se koristiti za pružanje sigurnosne podrške (digitalni sigurnosni treninzi, pravna pomoć, fizička zaštita) i za aktiviranje mehanizmima ranog upozorenja za sigurnost novinara u nacionalnom sistemu ili međunarodnim organizacijama.⁴⁰

Očito je da primjena UI u ovim aktivnostima zaštite novinara pokazuje da se ovi sistemi mogu koristiti za prevenciju napada na novinare što je mnogo važnije od reaktivnog djelovanja koje je takođe moguće upotrebom ovih sistema. UI znatno skraćuje vrijeme detekcije ozbiljnih prijetnji novinarima, brže dokumentovanje i procesuiranje ovih slučajeva, te definira novinare i redakcije koje se suočavaju sa pojačanim rizicima, a sve u cilju njihove zaštite.⁴¹ Rizik koji donosi upotreba UI u nadzoru društvenih mreža ogleda se u prijetnjama pravu na privatnost, ali i mogućnosti da se ista upotrijebi za nadzor nad radom novinara. Obzirom na ranije iznešene nedostatke UI, njena upotreba u nadzoru društvenih mreža može dovesti i do podcjenjivanja prijetnji marginaliziranim grupama.⁴²

Jasno je da upotreba sistemi UI u ovim područjima zaštite novinara upućuje na potrebu strogim normativnim okvirom, nezavisnim auditima i obaveznim ljudskim

³⁷ Julie Posetti i drugi, *The Chilling: Global Trends in Online Violence against Women Journalists* (UNESCO 2021).

³⁸ Anna Schmidt i Michael Wiegand, *A Survey on Hate Speech Detection Using Natural Language Processing* (2017) 13(3) *Social Network Analysis and Mining*, 1–22.

³⁹ Bertie Vidgen i drugi, *Challenges and Frontiers in Abusive Content Detection* (2019) 7(2) *Proceedings of the Third Workshop on Abusive Language Online*, 80–93.

⁴⁰ Michelle Ferrier i Nisha Garud-Patkar, *TrollBusters: Fighting Online Harassment of Women Journalists* (2018) 12(2) *Journalism Practice*, 178–197.

⁴¹ Julie Posetti i drugi, *The Chilling: Global Trends in Online Violence against Women Journalists*.

⁴² Mark Latonero, *Stop Surveillance Humanitarianism* (2019) 62 *Survival* 31–40; Sandra Wachter, Brent Mittelstadt i Chris Russell, *Why Fairness Cannot Be Automated: Bridging the Gap Between EU Non-Discrimination Law and AI* (2021) 41 *Computer Law & Security Review* 105567.

nadzorom nad rezultatima procjene rizika, kako bi se očuvala svrha sistema, zaštita, a ne kontrola novinara.

4.3. Upotreba UI kao forenzičkog alata u zaštiti novinara

UI u klasičnoj forenzici se već koristi kao pomoćni alat u analizi tragova, posebno u analizi digitalnih i vizualnih dokaza. Konkretno, a primjera radi, alati UI mogu služiti kao podrška pri analizi fotografija mjesta zločina tako što brzo izdvajaju relevantne objekte, nedostatke i potencijalne tragove što vještaku pomaže da lakše, brže i objektivnije izradi svoj nalaz.⁴³ Kada je riječ o digitalnoj forenzici UI se koristi za automatizirano pretraživanje ogromnih skupova podataka, otkrivanje obrazaca i skrivenih veza koje bi inače ostale neprimijećene.⁴⁴

Ovakva upotreba UI u forenzici direktno je primjenjiva i u kontekstu zaštite novinara. UI u zaštiti novinara, kako je ranije rečeno ima značajnu ulogu u detekciji prijetnji novinarima, ali kada je već došlo da napada UI može pomoći u rekonstrukciji hronologije napada (timeline reconstruction), što je ključno za dokazivanje uzročno-posljedične veze između online kampanja i eventualnih fizičkih napada ili institucionalnog pritiska.⁴⁵

Sve ono što se može smatrati prednošću ili nedostatkom primjene UI u digitalnoj forenzici a ogleda se u standardizaciji postupaka, evaluacija tačnosti modela, sudskoj prihvatljivosti dokaza i sl. javlja se i kod primjene UI u slučajevima napada na novinare te je potrebno poduzimati mjere kojima bi se otklonili ovi nedostaci i kako bi se rezultati nalaza UI mogli koristiti krivičnim postupcima protiv počinilaca napada na novinare.⁴⁶

5. Empirijsko istraživanje

Radi provjere postavljene hipoteze i kao praktičan primjer upotrebe UI u analizi postojećih bosanskohercegovačkih normativnih rješenja kojima se štite novinari provedeno je empirijsko istraživanje koje predstavljamo u nastavku.

Predmet ovoga istraživanja čini analiza sadržaja i komparativna analiza zakonskih odredbi relevantnih za zaštitu novinara i medijske slobode u četiri pozitivna krivična zakona u BiH. Istraživanjem će se utvrditi prisutnost i eksplicitnost normi kojima se štite novinari te postojanje proceduralnih mehanizama zaštite novinara. Procjena će obuhvatiti normativnu i deskriptivnu analizu uz pomoć alata UI, bez osvrta na sudsku praksu. Pored

⁴³ Shai Farber, *AI as a Decision Support Tool in Forensic Image Analysis: A Pilot Study on Integrating Large Language Models into Crime Scene Investigation Workflows* (2025) 70(3) *Journal of Forensic Sciences*, 932–943.

⁴⁴ Rashmi Mandayam, *The Impact of Artificial Intelligence on Digital Forensic* (2024) 3(6) *Journal of Artificial Intelligence & Cloud Computing*, 1–4.

⁴⁵ R Alaifan et al., *Machine Learning in Digital Forensics: A Systematic Literature Review* (2023) arXiv:2306.04965

⁴⁶ Dipo Dunsin, Mohamed Chahine Ghanem, Karim Ouazzane and Vassil Vassilev, *A Comprehensive Analysis of the Role of Artificial Intelligence and Machine Learning in Modern Digital Forensics and Incident Response* (2024) 48 *Forensic Science International: Digital Investigation* 301675 <<https://arxiv.org/pdf/2309.07064>>

ovoga primijenjenim alatom UI procijenit će se usklađenost bosanskohercegovačkih krivičnih zakona sa odabranim preporukama Vijeća Evrope za zaštitu novinara. Na osnovu rezultata ovih istraživanja identificirat će se normativni nedostaci i te definirati preporuke za unaprijeđenje zakonske zaštite novinara.

5.1. Metrode rada

Istraživanje se temelji na analizi sadržaja krivičnih zakona u BiH (content analysis) i komparativnoj kvalitativnoj analizi prava (comparative legal analysis) u kojoj provjeravamo usklađenost domaćih krivičnih zakona sa preporukama iz odabranih međunarodnih dokumenta o zaštiti novinara. Analiza sadržaja osigurava sistematsku kategorizaciju relevantnih odredbi prema unaprijed definiranim tematskim kodovima izvedenim iz međunarodnih preporuka. Komparativna metoda omogućava sistematsku analizu sličnosti i razlika te primjenjivost međunarodnih standarda u domaćim propisima. Primarne izvore istraživanja čine službeni tekstovi krivičnih zakona (Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Krivični zakonik Republike Srpske i Krivični zakon Brčko distrikta BiH)⁴⁷ i dvije preporuke Vijeća Evrope (Preporuka CM/Rec(2016)4 državama članicama o zaštiti novinarstva i sigurnosti novinara i drugih medijskih aktera i Preporuka CM/Rec(2022)4 državama članicama o unapređenju povoljnog okruženja za kvalitetno novinarstvo u digitalnom dobu).⁴⁸

Tekstovi su preuzeti u svojoj izvornoj formi i arhivirani bez izmjena. Radi bolje obrade svi tekstovi su formatirani na način da su iz istih uklonjeni tehnički elementi koji ne utiču na sadržaj. Osnovna jedinica analize je član zakona. Svi materijali čuvani su u jedinstvenom obliku s jasnom oznakom datuma pristupa i verzije dokumenta.

U cilju sistematske identifikacije relevantnih odredaba, definirani su ključni pojmovi i njihove varijacije: novinar, novinari, novinarstvo; prijetnja, prijetnje, prijetelje; ponašanje; otkrivanje identiteta; govor mržnje, huškački govor; štampa, mediji, medijske slobode; nasilje nad novinarima, fizički i verbalni napadi, online napadi, doxing, rodno zasnovani napadi.

Analiza, najprije izdvaja (1) članovi zakona koji eksplicitno spominju novinare kao subjekte zaštite, a potom se izdvajaju (2) članovi koji uopćeno regulišu prijetnje i mogu biti primjenjivi i na novinare (npr. govor mržnje, prijetnje smrću, doxing i sl.) i na

⁴⁷ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, *Tužilaštvo Bosne i Hercegovine – Nadležnosti i dokumenti*, pristupljeno [5.1.2026.],

<https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=4&id=40&jezik=b>

⁴⁸ Komitet ministara Vijeća Evrope, Preporuka CM/Rec(2016)4 državama članicama o zaštiti novinarstva i sigurnosti novinara i drugih medijskih aktera, 13. april 2016 <<https://rm.coe.int/cm-rec-2016-4-bih-ba/1680a817ac>> pristupljeno 10. decembra 2025; Komitet ministara Vijeća Evrope, Preporuka CM/Rec(2022)4 državama članicama o promovisanju povoljnog okruženja za kvalitetno novinarstvo u digitalnom dobu, 17. mart 2022 <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2022-4-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-a-favourable-environment-for-quality-journalism-in-the-digital> pristupljeno 10. decembra 2025.

kraju će se provjeriti (3) stepen implementacije međunarodnih preporuka u krivične zakone u BiH.

U okviru analitičkog postupka korišten je i veliki jezički model (LLM asistent) GitHub Copilot, ali isključivo kao tehnička podrška u organizaciji, strukturiranju i dokumentiranju procesa obrade podataka. Sama analiza zakonskih tekstova provedena je primjenom jasno definisanih, provjerljivih i reproducibilnih postupaka implementiranih u programskom jeziku Python 3.10 i pratećim alatima (npr. BeautifulSoup4 za raščlanjivanje zakonskog teksta na članke i stavove; grep za pretraživanje po ključnim riječima; te drugi standardni alati za obradu teksta).

Kako bi se demonstrirala mogućnost primjene savremenih digitalnih alata u pravnoj analizi, korišten je unaprijed definisani upit (prompt) kojim je zatražena pretraga zakonskih tekstova prema sljedećim ključnim riječima i pojmovima: novinar, novinari, novinarstvo; prijetnja, prijetnje, prijetnje ponašanje; otkrivanje identiteta; govor mržnje, huškački govor; štampa, mediji, medijske slobode; nasilje nad novinarima, fizički i verbalni napadi, online napadi (doxing), rodno zasnovani napadi. Analiza je prvo izdvojila odredbe u kojima se ovi pojmovi direktno spominju, a zatim i opće zakonske odredbe koje se mogu primijeniti u kontekstu zaštite novinara.

Napominje se da autori, ne raspolažu tehničkim znanjem o unutrašnjem načinu rada LLM modela, algoritama ili programskim procedurama koje stoje iza njihovog funkcionisanja. Cilj nije bio rekonstruisati tehnički proces, nego pokazati kako se uz pomoć ovakvih alata može olakšati analiza obimnih tekstova, ubrzati identifikacija relevantnih odredbi i unaprijediti transparentnost i reproduktivnost istraživačkog postupka. U tom smislu, LLM asistent je korišten kao podrška, dok su ključne analitičke odluke, interpretacije i pravni zaključci rezultat isključivo autorskog rada.

Odredbe koje su identificirane pretragom na osnovi ključnih pojmova a uz pomoć LLM asistenta ručno su provjerene od strane istraživača radi potvrde relevantnosti, konteksta i tačnosti.

5.2. Rezultati istraživanja i diskusija

Eksplisitne odredbe o zaštiti novinara prema UI nalaze se u KZ FBiH (član 363. stav (2)) i KZ RS (član 161. stav (2)). Prema UI ove dvije odredbe su izuzetno pozitivni primjeri i putokaz u kojem pravcu treba da se razvija sistemska krivičnopravna zaštita novinara u BiH. UI je ocijenila da najbolju krivičnopravnu zaštitu novinarima pruža KZ RS, a odličnom ocjenom ocjenjuje i odredbe KZ FBiH koje se odnose na medije i novinare. Krivični zakoni BiH i BD BiH nemaju nikakvih odredaba koje se direktno odnose na zaštitu novinara a UI je KZ BD BiH ocijenila kao slab a KZ BiH kao najslabiji zakon u smislu krivičnopravne zaštite novinara.

Tabela 1. Pozitivni primjeri krivičnopravne zaštite novinara u BiH prepoznati od strane UI

Zakon i član	Tekst	Značaj odredbe	Primjena odredbe
--------------	-------	----------------	------------------

KZ FEDERACIJE BiH - Član 363. stav (2)	Ko grubo kršeći standarde profesionalnog ponašanja medija i novinara, koristi huškački ili govor mržnje ili govor koji očito poziva ili potiče na nasilje, narodnosne ili etničke sukobe i time dovede do ugrožavanja javnog reda ili mira, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine	- Eksplicitno spominje "medije i novinare" - Kažnjava huškački govor protiv novinara - Kažnjava pozivanje na nasilje prema novinarima kroz medije - Olakšava primjenu zakona u slučajevima koordiniranih online kampanja - Može se koristiti za zaštitu od organizovanih medijskih napada - Kazna: novčana ili do 3 godine zatvora - Omogućava argument da su novinari posebno zaštićena kategorija	- Kampanje mržnje na društvenim mrežama protiv novinara - Koordinirani napadi kroz medije - Pozivanje javnosti na nasilje prema novinarima - Organizovani pritisci kroz huškački govor
KZ REPUBLIKE SRPSKE - Član 161. stav (2)	Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko naredi ili sprovodi cenzuru, novinaru uskrati ili ograniči pristup informaciji ili slobodu obavještavanja, osim ako se ne radi o državnoj ili službenoj tajni.	- Eksplicitno spominje "novinara" - Zabranjuje cenzuru - jedini zakon koji to direktno navodi - Štiti pravo novinara na pristup informacijama** - ključno za novinarstvo - Štiti slobodu obavještavanja** - Štiti slobodu novinara - Jedinstvena odredba u BiH koja direktno štiti novinarsko pravo na informaciju - Kazna: novčana ili do 1 godine zatvora	- Uskraćivanje informacija novinarima - Blokiranje pristupa podacima od javnog značaja - Sprečavanje novinara da izvještavaju - Cenzura novinarskog rada - Neodazivanje na zahtjeve za pristup informacijama

Za potrebe ovog rada zatraženo je od UI da pripremi uporednu analizu općih odredaba krivičnih zakona u BiH koje se mogu odnositi na zaštitu novinara. UI je ovu analizu napravila kroz pregled zakonskih odredaba koje se odnose na zaštitu medijskih sloboda i mjere hitne zaštite.

Tabela pokazuje da krivični zakoni BiH, FBiH, RS i BD BiH parcijalno sadrže više općih odredbi koje se mogu koristiti za zaštitu novinara. Može se reći da je na ovaj način formalno uspostavljen određen zaštitni okvir koji je u skladu s logikom

CM/Rec(2016)4 da se napadi i nezakonita ograničenja medijskih sloboda mogu procesuirati kroz opće norme.

Međutim, istraživanja pokazuju da je efektivnost tih normi ograničena. Analiza procesuiranja govora mržnje u BiH ukazuje da većina predmeta uopće ne dostiže prag krivičnog djela i da postoji ozbiljno nerazumijevanje standarda govora mržnje među tužiocima i sudijama, što direktno slabi zaštite grupe koje su česte mete, uključujući i novinare. Istovremeno, međunarodni izvještaji konstatuju trajne prijetnje, pritiske i zastrašivanja, naročito od političkih aktera, uz porast rodno zasnovanih i online napada na novinarke, te rekriminalizaciju klevete u RS što je u otvorenom sukobu sa standardima Vijeća Evrope. Regionalne i međunarodne analize posrednog i rodno zasnovanog nasilja dodatno pokazuju da ti fenomeni nisu jasno prepoznati u zakonima, pa BiH, i pored postojanja općih krivičnih normi, faktički nema specifične politike za ove rizike.⁴⁹

Tabela 2. Usporedna analiza općih odredaba/mjera koje sadrže krivični zakoni u BiH a koje se mogu odnositi na krivičnopravnu zaštitu novinara

Odredba/mjera	KZ BiH	KZ FBiH	KZ RS	KZ BDBIH
Zaštita medijskih sloboda				
Sprečavanje štampanja	X	Član 191.	Član 162. (šira zaštita)	Član 188.
Zabrana cenzure	X	X	Član 161.(2)	X
Pravo na pristup informacijama	X	X	Član 161. (2)	X
Zaštita od govora mržnje	Opće odredbe!	Član 363. (2)	Član 359.	Član 355a.
Mjere hitne zaštite				
Zabrana približavanja	Opće odredbe!	Član 78a.	Postoji	Postoji

Istraživanje je nastavljeno poređenjem dviju preporuke Vijeća Evrope i četiri krivična zakona u Bosni i Hercegovini (državni nivo, FBiH, RS, Brčko Distrikt), fokusirano na preporuke relevantne za krivičnopravnu zaštitu novinara i stepen njihove implementacije. Ova analiza je započeta tako što je UI najprije izvukla ključne obaveze/preporuke za domaće zakonodavce iz: Preporuke CM/Rec(2016)4 o zaštiti novinarstva i sigurnosti novinara i drugih medijskih aktera i Preporuke CM/Rec(2022)4 o unapređenju povoljnog okruženja za kvalitetno novinarstvo u digitalnom dobu a zatim ih uporedila s relevantnim karakteristikama krivičnopravnog okvira u BiH.

⁴⁹ Šire vidi: OHCHR, *Evaluation of the Global Drive for Media Freedom and the Safety of Journalists: Case Study Bosnia and Herzegovina* (2024); M. Lučić-Čatić, M. Kavazović i E. Hasković, *Prosecution of Hate Crime and Hate Speech in Bosnia and Herzegovina* (2023); U.S. Department of State, *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Bosnia and Herzegovina* (2024); Media.ba, *Regulation of Harmful Content Online in Bosnia and Herzegovina*; UNDP, *Assessment of Legal, Policy, Institutional, and Technological Frameworks on TF GBV in the Western Balkans* (2025); C. Agha Ebrahim i A. Cozijnsen, *Online Violence against Female Journalists in the OSCE Region* (OSCE, 2024).

Nalazi koje je UI generisala u suštini su vrlo usklađeni s nalazima istraživanja rađenih drugim metodama: svi ukazuju na parcijalnu, neujednačenu i uglavnom „formalnu“ implementaciju CM/Rec(2016)4, uz izostanak stvarno efikasnih, specijalizovanih mehanizama zaštite novinara.

Podaci o implementaciji preporuka jasno pokazuje obrazac djelimične implementacije CM/Rec(2016)4 u BiH: napadi na novinare u svim krivični zakoni (BiH, FBiH, RS, BD) uglavnom su inkriminirani kroz opća krivična djela (ubistvo, tjelesna povreda, prijetnja, prisila, određeni oblici cyber-napada), uočava se nedostatak posebnih krivičnih djela ili barem normiranja napada na novinare kao otežavajuće okolnosti. Ovaj nalaz generisan od strane UI je, između ostalog, u skladu s nalazima m OHCHR-a o Global Drive inicijativi u BiH, prema kojima je zaštita novinara regulisana dominantno općim okvirom bez dubljih strukturnih izmjena u domaćem pravu.⁵⁰

Nalazi UI koji se odnose na prijetnje, zastrašivanje i napade na novinare koreliraju sa nalazima izvještaja State Departmenta za 2023, koji registruje kontinuirane prijetnje, pritiske i zastrašivanje novinara, često inicirane od strane političara i javnih funkcionera, te posebno ističe porast rodno zasnovanih napada i online govora mržnje prema novinarkama.⁵¹ UI je ocjenila da je implementacija ovih preporuka obuhvaćena općim okvirom i da je na nivou deklarativnog ali da to nije dovoljno za stvarnu zaštitu novinara. Dodatno je od strane UI prepoznata štetnost rekriminalizaciju klevete u RS-u i ocjenila ju je suprotnom preporukama CM/Rec(2016)4 da se izbjegavaju krivične sankcije koje imaju „chilling effect“ na novinare. Štetnost ovakvih zakonodavnih aktivnosti prepoznala je i misija ARTICLE 19 i drugi u svom izvještaju iz 2023. godine.⁵²

Preporukama iz CM/Rec(2016)4 posebno su prepoznate online prijetnje, govoro mržnje i kampanje blaćenja novinara a nalazi UI prezentirani u tabeli ocjenjuju da bosanskohercegovačke vlasti su i ovu potrebnu vrstu zaštite novinara zadržali na općem nivou i da specifičnu zaštitu novinara nisu nikako implementirala. Ovakvi nalazi su i u drugim dostupnim studijama.⁵³

Kada je riječ o sumarnoj ocjeni nalaza UI u vezi sa implementacijom preporuka iz CM/Rec(2016)4 oni su usklađeni i potvrđuju ono što međunarodni izvori već neko vrijeme konstatuju a to je da je implementacija u BiH parcijalna i neujednačena te da postoji solidna implementacija preporuka na općem nivou bez posebnih odredaba koje bi novinarima, a naročito novinarkama i onima koji rade online, pružile nivo zaštite koji preporuka zahtijeva.

⁵⁰ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Evaluation of the Global Drive for Media Freedom and the Safety of Journalists: Case Study Bosnia and Herzegovina*, July 2024.

⁵¹ U.S. Department of State, *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Bosnia and Herzegovina*, April 2024.

⁵² ARTICLE 19 Europe et al., *Bosnia and Herzegovina: Report on Media Freedom in Survival Mode, Media Freedom Rapid Response mission report*, 2023.

⁵³ Media.ba, *Regulation of Harmful Content Online in Bosnia and Herzegovina, studija o štetnom sadržaju na internetu u BiH* (bez naznačenog autora).

Tabela 3. Pregled preporuka iz CM/Rec(2016)4 i njihove implementacije u KZ-ima u BiH

Preporuka	Sadržaj preporuke	Stanje u KZ u BiH	Procjena
Kriminalizacija nasilja i prijetnji protiv novinara	Preporuka zahtijeva da države krivično sankcionišu nasilje i prijetnje protiv novinara, osiguraju efikasne zaštitne i preventivne mjere kada postoji stvaran rizik po njihov život ili integritet (uključujući rodno osjetljive mjere za novinarke), te ispune pozitivne obaveze iz EKLJP-a da zaštite život, spriječe nečovječno postupanje, provedu djelotvorne istrage i obezbijede učinkovite pravne lijekove.	Sve četiri krivična zakona sadrže opće odredbe koje kriminaliziraju ubistvo, tjelesne povrede, protivpravno lišenje slobode, prijetnje, prinudu i druge oblike nasilja i ugrožavanja javne sigurnosti, a koje se jednako primjenjuju na novinare kao i na sve druge osobe te predstavljaju osnovni okvir krivičnogprave zaštite njihovog fizičkog integriteta.	Posebna zaštita novinara, preventivne obaveze i zaštitne mjere, u krivičnim zakonima nisu eksplicitno vezane za novinare
Kleveta, krivične sankcije i efekt zastrašivanja	Zakoni o kleveti trebaju biti usklađeni s čl. 10 EKLJP, krivične sankcije za izražavanje treba izbjegavati zbog njihovog zastrašujućeg efekta, a kazna zatvora smije se primjenjivati samo u izuzetnim slučajevima poput govora mržnje ili podsticanja nasilja.	Na nivou BiH, FBiH i Brčko Distrikta kleveta je dekriminalizirana i regulisana kao građanska odgovornost, dok se krivična djela govora uglavnom odnose na govor mržnje, prijetnje i javno podsticanje na terorizam, za razliku od RS-a koja je 2023. ponovo uvela krivičnu klevetu,	BiH, FBiH, BD – visok stepen usklađenosti RS – nizak / negativan trend.

		što je široko kritikovan regresivan korak	
Nediskriminatorna primjena zakona i zabrana zloupotrebe protiv novinara	Novo krivično djelo ili otežavajuću okolnost: „ zloupotreba položaja radi zastrašivanja novinara “, preciziranje da je selektivna primjena zakona prema novinarima otežavajuća okolnost, Posebno djelo „ometanje novinarskog rada“.	Opći principi jednakosti postoje, ali ne specifično za novinare. Postoje djela zloupotrebe položaja, prijetnje, prinude – ali ne specifične zaštite novinara	Indirektno / djelimično. Specifične zaštite – nema.
Posebna zaštita novinara u krizama, izborima, demonstracijama, sukobima	Preporuka bi se u krivične zakone trebala implementirati kroz uvođenje posebnih krivičnih djela ili otežavajućih okolnosti za napade i ometanje novinara tokom kriznih situacija, protesta, izbora i sukoba, uz jasnu definiciju novinara i dodatne sankcije za službene osobe koje nezakonito ograničavaju njihov rad.	KZ-ovi su kontekstualno neutralni. Nema posebnih odredbi za novinare u kriznim situacijama	Nema eksplicitne implementacije u KZ-ovima

Rodno zasnovano nasilje i online uznemiravanje novinarki	Države moraju posebno prepoznati i suzbiti rodno zasnovano nasilje i online uznemiravanje kojima su izložene novinarki, uključujući prijetnje, seksualizirano nasilje, digitalne napade i druge oblike zastrašivanja, te obezbijediti efikasnu, rodno osjetljivu zaštitu, istrage i podršku žrtvama.	Sva četiri zakona kriminaliziraju seksualno nasilje, uznemiravanje, cyber-napade. Nema posebnih odredbi za novinarki.	Opća zaštita – postoji. Specifična zaštita novinarki – ne postoji.
---	--	---	--

Ostale preporuke iz CM/Rec(2016)4 koje je identificirala UI a odnose se na efikasne istrage, procesuiranje i borbu protiv nekažnjivosti, kao i one koje se tiču nadzora, presretanja komunikacija i zaštite izvora, te međunarodne saradnje i prekograničnog/online kriminala, ne spadaju u domen materijalnog krivičnog prava. Ove oblasti su primarno regulisane zakonima o krivičnom postupku, zakonima o obavještajnim i sigurnosnim službama, te propisima o međunarodnoj pravnoj pomoći, dok krivični zakoni obuhvataju tek pojedina opća krivična djela poput neovlaštenog presretanja ili otkrivanja podataka. Budući da se navedene preporuke odnose na procesne garancije, institucionalne mehanizme nadzora i međunarodnu saradnju, a ne na definisanje krivičnih djela i sankcija, one ne ulaze u okvir ove analize materijalnog krivičnog prava i stoga ih ovdje ne razmatramo.

Preporuka Vijeća Evrope CM/Rec(2022)4, koja se bavi unapređenjem okruženja za kvalitetno novinarstvo u digitalnom dobu, u najvećoj mjeri usmjerena je na oblasti medijske politike, finansiranja medija, radnih uslova, profesionalne etike i obrazovanja. Zbog toga krivični zakoni imaju samo indirektnu ulogu u njenoj implementaciji. Većina zahtjeva iz ove preporuke ne može se realizirati kroz krivičnopravne norme, jer se odnose na regulatorne, radnopravne, poreske i institucionalne mehanizme koji su izvan dometa krivičnog zakonodavstva. Jedina oblast u kojoj krivični zakoni mogu dati doprinos jeste kriminalizacija nasilja i uznemiravanja novinara, što je u BiH već obuhvaćeno općim odredbama o zaštiti fizičkog integriteta i sigurnosti ali i preporukom CM/Rec(2016)4 i njenom implemetacijom kako je to pokazano u prethodnoj tabeli.

U tom smislu, CM/Rec(2022)4 ima ograničen značaj za krivičnopravni okvir, jer se njene ključne preporuke odnose na druge grane prava i javne politike. Ovaj sažeti prikaz generisan je uz podršku UI alata, na osnovu analize sadržaja preporuke i procjene njenog dometa u odnosu na krivične zakone u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Istraživanje provedeno za ovaj članak pokazuje da zaštiti slobode izražavanja Bosna i Hercegovina, iako formalno prihvata visoke standarde, u praksi to čini na fragmentiran i nedosljedan način, bez stvarnih mehanizama za zaštitu novinara. Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima ima ustavni status, a preporuke Vijeća Evrope i zahtjevi EU jasno definiraju obaveze države, domaći krivični sistem ne prepoznaje novinare kao posebno zaštićenu kategoriju niti osigurava adekvatne mjere zaštite. Posebno zabrinjava rekriminalizacija klevete u entitetu Republika Srpska, što predstavlja ozbiljan korak unazad u zaštiti slobode izražavanja i otvara mogućnosti za zloupotrebe protiv kritičkog novinarstva.

Analiza četiri krivična zakona u BiH pokazuje da samo KZ FBiH i KZ RS imaju jasne odredbe koje se odnose na novinare, dok se u ostalim zakonima zaštita temelji na općim normama koje ne prepoznaju specifičnu ulogu novinara. Kaznena politika je blaga i neujednačena, što doprinosi klimi nekažnjivosti i obeshrabruje novinare. Ova situacija ukazuje na potrebu za sveobuhvatnom reformom koja bi uskladila krivične odredbe s međunarodnim standardima.

Kada je riječ o umjetnoj inteligenciji, analiza pokazuje da UI, posebno u evropskom kontekstu, može biti snažan alat za unapređenje zakonodavnog procesa, ali samo uz stroga pravna i etička ograničenja i uz ljudski nadzor. Tehnologije UI, uključujući velike jezičke modele, pokazale su se korisnim u identifikaciji normativnih praznina i provjeri usklađenosti domaćih propisa s međunarodnim preporukama. Ovi alati omogućavaju bržu i precizniju analizu nego tradicionalne metode, što doprinosi kvalitetnijem zakonodavnom procesu.

Empirijski dio istraživanja potvrdio je da UI može efikasno analizirati velike količine pravnih tekstova, identifikovati nedostatke u postojećim normama i ukazati na odstupanja od preporuka CM/Rec(2016)4 i CM/Rec(2022)4. Iako UI ne zamjenjuje pravnu ekspertizu, značajno je unapređuje, pružajući zakonodavcima alat za objektivniju procjenu postojećeg stanja i planiranih reformi.

Na osnovu istraživanja, zaključujemo da je početna hipoteza potvrđena: umjetna inteligencija može biti koristan alat u oblikovanju preciznijih i međunarodno usklađenih normi koje štite novinare. Ipak, ovako potvrđenu hipotezu treba pratiti upozorenje da UI treba poslužiti kao podrška ljudskom djelovanju u izgradnji zakonodavnog okvira koji će osigurati stvarnu zaštitu novinara kao ključnih aktera demokratskog društva.

LITERATURA

Monografije, članci i izvještaji

1. R. Alaifan et al., "Machine Learning in Digital Forensics: A Systematic Literature Review", arXiv:2306.04965, 2023.
2. Nataša Aljinović, "AI in the Criminal Justice System with an Emphasis on the Situation in the Republic of Croatia", in Humberto Ribeiro, Daniel Tomic and Igor Klopota (eds), 108th International Scientific Conference on Economic and Social

Development – Financial Literacy for Economic and Social Development, Aveiro, 2024, 66–75.

3. ARTICLE 19 Europe et al., Bosnia and Herzegovina: Report on Media Freedom in Survival Mode, Media Freedom Rapid Response mission report, 2023.
4. C. Cozijnsen, Online Violence against Female Journalists in the OSCE Region, OSCE, 2024.
5. Paul W. Cormack, “Artificial Intelligence as Evidence”, *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, 19(1), 2021, 9–106.
6. Mark J. Davenport, “Enhancing Legal Document Analysis with Large Language Models: A Structured Approach to Accuracy, Context Preservation, and Risk Mitigation”, *Open Journal of Modern Linguistics*, 15(2), 2025, 232–280.
7. Dipo Dunsin, Mohamed Chahine Ghanem, Karim Ouazzane and Vassil Vassilev, “A Comprehensive Analysis of the Role of Artificial Intelligence and Machine Learning in Modern Digital Forensics and Incident Response”, *Forensic Science International: Digital Investigation*, 48, 2024, 301675.
8. International Federation of Journalists, *Safety of Journalists in the Western Balkans: Threats, Attacks and Legal Protection*, Brussels, 2019.
9. Claire Jasserand, “The European Regulatory Frameworks for Facial Recognition: From the LED to the AI Act”, *Technology and Regulation*, 6.1, 2025, 85–99.
10. Aditya Kumar, Vinny Sharma, and Sudhir Kumar, “Artificial Intelligence in the Criminal Justice”, *Journal of Forensic Science & Criminology*, 12(1), 2024, 1–7.
11. Mark Latonero, “Stop Surveillance Humanitarianism”, *Survival*, 62, 2019, 31–40.
12. “Legal Document Analysis with AI: A Beginner’s Guide”, *TechBuzzOnline*, 9 August 2025.
13. Khrystyna Lipianina-Honcharenko et al., “A Cyclical Approach to Legal Document Analysis: Leveraging AI for Strategic Policy Evaluation”, *CEUR Workshop Proceedings*, 3736, 2024.
14. M. Lučić-Ćatić, M. Kavazović i M. Hasković, “Prosecution of Hate Crime and Hate Speech in Bosnia and Herzegovina”, 2023.
15. Dževad Mahmutović, Sedžad Milanović i Ilda Ibrić, “The Judiciary and Artificial Intelligence: The Bosnia and Herzegovina Criminal Law Perspective”, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 32(1), 2025, 93–122.
16. Rashmi Mandayam, “The Impact of Artificial Intelligence on Digital Forensic”, *Journal of Artificial Intelligence & Cloud Computing*, 3(6), 2024, 1–4.
17. Media.ba, “Regulation of Harmful Content Online in Bosnia and Herzegovina” (studija o štetnom sadržaju na internetu u BiH, bez naznačenog autora).
18. Ana Novokmet, Zdenka Tomićić, and Ivan Vidaković, “Facial Recognition Technology in EU Criminal Justice—Human Rights Implications and Challenges”, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 7, 2023, 525–570.
19. OECD, *Recommendation of the Council on Artificial Intelligence (OECD/LEGAL/0449)*, 2019.

20. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Evaluation of the Global Drive for Media Freedom and the Safety of Journalists: Case Study Bosnia and Herzegovina, July 2024.
21. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, Media Freedom and Journalist Safety in Bosnia and Herzegovina, Vienna, 2022.
22. Colin Porlezza, "Artificial intelligence's implications for freedom of expression: Different institutional approaches to ensure a responsible use of AI in journalism", *Ethical Space: International Journal of Communication Ethics*, 2025.
23. Julie Posetti et al., *The Chilling: Global Trends in Online Violence against Women Journalists*, UNESCO, 2021.
24. Carl Rigano, "Using AI to Address Criminal Justice Needs", *NIJ Journal*, no. 280, 2019, 1–8.
25. Stuart Russell and Peter Norvig, *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, Pearson, 2020.
26. Anna Schmidt and Michael Wiegand, "A Survey on Hate Speech Detection Using Natural Language Processing", *Social Network Analysis and Mining*, 13(3), 2017, 1–22.
27. Helge Sheikh, Cornelius Prins, and Eleni Schrijvers, *Mission AI: The New System Technology*, Springer, 2023.
28. Sunny Shrestha and Sanchari Das, "Exploring gender biases in ML and AI academic research through systematic literature review", *Frontiers in Artificial Intelligence*, 2022.
29. Transparency International BiH, *Analiza 14 prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU*, maj 2021.
30. U.S. Department of State, *2023 Country Reports on Human Rights Practices: Bosnia and Herzegovina*, April 2024.
31. UNDP, *Assessment of Legal, Policy, Institutional, and Technological Frameworks on TF GBV in the Western Balkans*, 2025.
32. UNESCO, "Declaration of Sofia on the Protection and Promotion of Pluralism and Freedom of Expression", 13 September 1997.
33. United Nations, *Report of the Independent Expert on the Promotion of a Democratic and Equitable International Order*, New York, 2012.
34. B. van der Sloot and T. Demeester, "Leveraging Natural Language Processing for Normative Gap Analysis in Criminal Law", *International Journal of Law and Information Technology*, 31(2), 2023, 145–166.
35. Ivan Vidaković, "Uporaba prediktivnih sustava umjetne inteligencije namijenjenih tijelima kaznenog progona – perspektiva Europske unije", *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 31(1), 2024, 93–126.
36. Bertie Vidgen et al., "Challenges and Frontiers in Abusive Content Detection", *Proceedings of the Third Workshop on Abusive Language Online*, 2019, 80–93.
37. Sandra Wachter, Brent Mittelstadt and Chris Russell, "Why Fairness Cannot Be Automated: Bridging the Gap Between EU Non-Discrimination Law and AI", *Computer Law & Security Review*, 41, 2021, 105567.

38. Weigend and M. Riedl, "Predictive Simulation of Legislative Reforms: A Case Study on Hate Crime Statutes", *Journal of Computational Law*, 9(1), 2021, 71–93.
39. Gizem Yalcin Williams et al., "Perceptions of Justice by Algorithms", *Artificial Intelligence and Law*, 31, 2023, 269–292.
40. M. Živković and N. Kovačević, "The Legal Protection of Journalists in Bosnia and Herzegovina: Gaps and Prospects", *Bosnia and Herzegovina Law Review*, 45(3), 2020, 219–242.
41. Michelle Ferrier and Nisha Garud-Patkar, "TrollBusters: Fighting Online Harassment of Women Journalists", *Journalism Practice*, 12(2), 2018, 178–197.
42. Ferraro G. et al., "Automatic Extraction of Legal Norms: Evaluation of Natural Language Processing Tools", in *JSAI International Symposium on Artificial Intelligence*, Springer, 2019, 64–81.
43. Carl Benedikt Frey and Michael A. Osborne, "The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerization?", 2013.
44. Mayowa Farayola et al., "Fairness of AI in Predicting the Risk of Recidivism: Review and Phase Mapping of AI Fairness Techniques", in *The 18th International Conference on Availability, Reliability and Security (ARES 2023)*, Benevento, 2023.
45. Shai Farber, "AI as a Decision Support Tool in Forensic Image Analysis: A Pilot Study on Integrating Large Language Models into Crime Scene Investigation Workflows", *Journal of Forensic Sciences*, 70(3), 2025, 932–943.
46. Dževad Mahmutović, Sedžad Milanović i Ilda Ibrić, "The Judiciary and Artificial Intelligence: The Bosnia and Herzegovina Criminal Law Perspective", *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, 32(1), 2025, 93–122.
47. C. Cozijnsen, *Online Violence against Female Journalists in the OSCE Region*, OSCE, 2024.
48. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, *Evaluation of the Global Drive for Media Freedom and the Safety of Journalists: Case Study Bosnia and Herzegovina*, July 2024.
49. International Federation of Journalists, *Safety of Journalists in the Western Balkans: Threats, Attacks and Legal Protection*, Brussels, 2019.

Pravni izvori

1. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2016)4 to member States on the protection of journalism and safety of journalists and other media actors, 13 April 2016.
2. Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2022)4 to member States on promoting a favourable environment for quality journalism in the digital age, 17 March 2022.
3. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights, ECHR), 213 UNTS 221, 1950.
4. European Commission, *Artificial Intelligence Act: Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council*, Brussels, 2021.

5. International Covenant on Civil and Political Rights, 999 UNTS 171, 1966.
6. Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03 – ispr., 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21, 31/23 i 47/23).
7. Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 10/03, 6/05, 21/10, 9/13, 26/16, 13/17, 50/18, 19/20 – prečišćeni tekst, 3/24 i 14/24).
8. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17).
9. Krivični zakonik Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21, 73/23, 105/24 – odluka US, 19/25, 31/25 i 85/25 – odluka US; „Službeni glasnik BiH“, br. 9/24 i 14/25 – odluke US BiH).
10. OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence (OECD/LEGAL/0449), 2019.
11. Regulation (EU) 2024/1083 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a common framework for media services in the internal market (European Media Freedom Act), [2024] OJ L 202.
12. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonized rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) and amending certain Union legislative acts, [2024] OJ L168/1.
13. UNESCO, “Declaration of Sofia on the Protection and Promotion of Pluralism and Freedom of Expression”, 13 September 1997.
14. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018).
15. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020).
16. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Sl. novine FBiH“, br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020).
17. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Sl. glasnik RS“, 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021).

Dževad Mahmutović, Full Professor

Faculty of Law, University of Tuzla

Raisa Bušatlić, MA in English Language and Literature,

Ministry for Human Rights and Refugees of BiH

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE FUNCTION OF CRIMINAL-LAW PROTECTION OF JOURNALISTS

Abstract: This paper analyzes the effectiveness of the existing criminal-law framework in Bosnia and Herzegovina in protecting journalists, exploring the potential of artificial intelligence as a tool for improving these norms. The starting hypothesis is that AI can help shape more precise, more effective and internationally harmonized provisions that protect journalists from violence and pressure. Methodologically, the paper combines a normative analysis of international and domestic law (the ECHR, Council of Europe recommendations) with an empirical content analysis of the four applicable criminal codes in BiH. Artificial intelligence tools (large language models and Python scripts) are used to conduct automated searches and verify compliance with recommendations CM/Rec(2016)4 and CM/Rec(2022)4. The findings show that only the Criminal Code of the Federation of BiH and the Criminal Code of the Republika Srpska contain explicit provisions that mention journalists, while in the remaining codes protection relies on general norms, with only partial implementation of international standards. The paper concludes that artificial intelligence can significantly improve the identification of normative shortcomings and support reform processes, but only within necessary ethical frameworks and under indispensable human supervision.

Keywords: journalists, criminal law, artificial intelligence, Bosnia and Herzegovina, protection of freedom of expression